

ዳኞች፡- ሐጎስ ወልዱ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

አመልካች፡- ዲ - ኤም - ሲ ኮንስትራክሽን ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማህበር - አልቀረበም

ተጠሪ፡- አቶ ኢብራሂም ኢቲሶ - ቀረቡ መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የመደበኛ ጉዳይ ችሎትና የደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ህዝቦች ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ያቀረበውን የሰበር አቤቱታ አጣርቶ ለመወሰን ነው። ጉዳዩ የውል አፈፃፀምና የጉዳት ካሳ ጥያቄን የሚመለከት ነው። በሥር ፍ/ቤት ክስ ያቀረበው ተጠሪ ነው። ተጠሪ በቱላ ክ/ከተማ ቶሎ ቀበሌ ክልል ባለኝ የይዘታ ቦታዬ ላይ የነበረኝን የድንጋይ ማውጫ ካባ ተከላሽ ለአንድ ዓመት በኮንትራት ይዞ ለመጠቀም ተስማምቷል። ተከላሽ ለካባው ዋጋ ብር 60,000 (ስድሳ ሺህ ብር) በመጀመሪያ የክፈለ ሲሆን ቀሪውን ብር 40,000 (አርባ ሺህ ብር) ለመክፈል ከተስማማ በኋላ ቀሪውን ክፍያ ያልከፈለኝ ስለሆነ በውሉ መሠረት ብር 40,000 (አርባ ሺህ ብር) እንዲከፍል ይወስንልኝ። ከዚህ በተጨማሪ ተከላሽ ድንጋይ ሲያወጣ በአቅራቢያው የነበረውን የእርሻ መሬት ከጥቅም ውጭ በማድረግ ጉዳት አድርሶብኛል። በይዘታዬ በነበረው የእርሻ መሬት ላይ ላደረሰው ጉዳት ብር120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ለመክፈል የዕርቅ ስምምነት ውል የተዋዋለ በመሆኑ ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) የጉዳት ካሳ እንዲከፍል ይወስንልኝ በማለት አመልክተዋል። አመልካች በሥር ፍርድ ቤት በተከላሽነት ቀርቦ ከላሽ በውሉ መሰረት የካባ ድንጋዩን እንደጠቀም ያላደረገና የውል ግዴታውን ያልፈፀመ በመሆኑ ቀሪውን ብር 40,000 (አርባ ሺህ ብር) የመክፈል ግዴታ የለብኝም። የእርሻ መሬቱ ከላሽ ድንጋይ እንዲወጣበት የፈቀደና የውል ግዴታ የገባበት ነው። ለደረሰበት ጉዳትም ብር 9000 (ዘጠኝ ሺህ ብር) ለሰጠሁት ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) የሚጠይቅበት ምክንያት የለም በማለት ተከራክሯል።

የሥር ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ማስረጃ ሰምቷል። ጉዳዩን የያዘው ችሎትም አመልካችና ተጠሪ ከሚከራከሩበት መሬት ድረስ በመሄድ የእርሻ መሬቱ ላይ የደረሰውን ጉዳት ተመልክተናል። ከዚህ በተጨማሪ በእርሻ መሬቱ ላይ በነበረው ንብረት ላይ የደረሰውን ጉዳት እንዲገመት በማድረግ ብር 62,000 (ስድሳ ሁለት ሺህ ብር) ግምት ያለው ንብረት የወደመ መሆኑን በግብርና ባለሞያ ግምት ተሰርቶ ቀርቦለታል። የሥር ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ ተከላሽ በውሉ መሰረት የካባ ድንጋዩን በማውጣት የተጠቀመ ስለሆነ ብር 40,000

(አርባ ሺህ ብር) የመክፈል ኃላፊነት አለበት። እንደዚሁም ተከላሽ የከላሽን የእርሻ መሬት ከጥቅም ውጭ ያደረገ መሆኑ ተረጋግጧል። ተከላሽ በእርሻ መሬቱ ላይ ላደረሰው ጉዳት ለከላሽ ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) በካሳ መልክ ለመክፈል የተስማማ መሆኑን የሚያረጋግጥ የፅሁፍና የሰው ማስረጃ ያቀረበ በመሆኑና የተከላሽ ማስረጃ የከላሽን ማስረጃ ለማስተባበል የማይችል በመሆኑ ተከላሽ ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) የመክፈል ግዴታ አለበት። ስለዚህ ተከላሽ ብር 160,000 (አንድ መቶ ስድሳ ሺህ ብር) ለከላሽ ይክፈል በማለት ወስኗል። አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት አቅርቧል። የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የሥር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ አፅንቶታል።

አመልካች ሰኔ 8 ቀን 2003 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ የታጠረ የእርሻ መሬቱ ጉዳት የደረሰበት የድንጋይ ካባውን ለአመልካች ከማከራየቱ በፊት ሆኖ እያለ አመልካች ጉዳት አድርጏል መባሉ ተገቢነት የለውም። በእርሻ መሬቱ ላይ አመልካች ጉዳት አላደረሰም እንጅ ጉዳት አድርጏል የሚባል ቢሆን የጉዳቱ መጠን ብር 62,000 (ስድሳ ሁለት ሺህ ብር) መሆኑ ተረጋግጦ እያለ የበታች ፍርድ ቤቶች ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) አመልካች ለተጠሪ እንድከፍል መወሰናቸው መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት። ተጠሪ የካባ ድንጋይ አመልካች እያወጣ እንዲጠቀም ያደረገው ውል የህገመንግስቱ አንቀፅ 43(3)ን የሚጥስ በመሆኑ ውሉ ይፈፀምልኝ በማለት ሊጠይቅ አይችልም። ተጠሪ ብር 8000 (ስምንት ሺህ ብር) መቀበሉን ባልካደበት ሁኔታ የሥር ፍ/ቤት ተጠሪ ገንዘቡን አልተቀበለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት አመልክቷል።

ተጠሪ ሆምሌ 5 ቀን 2003 ዓ.ም በተፃፈ መልስ አመልካች በእርሻ መሬቱ ላይ ጉዳት ያደረሰ መሆኑ ተረጋግጧል። ስለዚህ በሰበር ጉዳት አላደረሰኩም በማለት ያቀረበው ክርክር የህግ መሠረት የለውም ብር 62,000 (ስድሳ ሁለት ሺህ ብር) በመሬቱ ላይ የነበሩ ዛፎችና ሌሎች ንብረቶች ግምት ነው። በጉዳቱ የደረሰብኝን ኪሣራ የሚያጠቃልል አይደለም። አመልካች ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ለጉዳቱ ካሳ ለመክፈል የተስማማ ስለመሆኑ ማስረጃ አቅርቤያለሁ። አመልካች ብር 8000 (ስምንት ሺህ ብር) ለተጠሪ አልከፈለም። የካባው ድንጋይ ጉዳይ የተጠሪና አመልካች መከራከሪያ ባለመሆኑ አመልካች ተጠሪ የድንጋይ ካባ ለማከራየት አይችልም በማለት ያቀረበው ክርክር ተገቢነት የለውም። የበታች ፍርድ ቤቶች ውሣኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የለበትም በማለት ተከራክረዋል። አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2003 ዓ.ም በተፃፈ የመልስ መልስ አመልካች ብር 40,000 (አርባ ሺህ ብር) ለተጠሪ የከፈለው በሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ መሠረት እንዲፈፀም ተገድዶ በመሆኑ የሰበር መከራከሪያ አይደለም በማለት ተጠሪ ያቀረበው ክርክር የህግ ድጋፍ የለውም በማለት ተከራክሯል።

ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር ግራ ቀኙ ያቀረቡት ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም የበታች ፍ/ቤቶች አመልካች በተጠሪ ይዞታ መሬት ላይ የነበረውን የካባ ድንጋይ አውጥቶ ለመጠቀምና ለዚህም በበኩሉ ለመክፈል ከተስማሙበት ገንዘብ ውስጥ ቀሪውን ብር 40,000 (አርባ ሺህ ብር) የመክፈል ኃላፊነት አለበት በማለት የሰጡት ውሳኔ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም? አመልካች በተጠሪ የእርሻ መሬት ላይ ያደረሰው ጉዳት ብር 120,000 (አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ካሳ ይክፈል በማለት የበታች ፍ/ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ጉዳዩን መርምረናል።

1. የመጀመሪያውን ጭብጥ ለመወሰን በመጀመሪያ አመልካች በተጠሪ ይዘታ ላይ የሚገኘውን የካባ ድንጋይ እያወጣ ለአንድ ዓመት ሲጠቀምና ለዚህም ዋጋ ይሆን ዘንድ ለተጠሪ ብር 100,000 (አንድ መቶ ሺህ ብር) ለመክፈል ከተጠሪ ጋር ያደረገው ስምምነት ህጋዊ ውጤትና ተፈጻሚነት ያለው ውል ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ መታየት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል። መሬት የመንግስትና የህዝብ ሀብት እንደሆነና በገፀምድርም ሆነ በክርስ ምድር የሚገኝ ሀብት የመንግስትና የህዝብ ንብረት መሆኑ በህገመንግስቱ አንቀፅ 40 ንዑስ አንቀፅ 3 ተደንግጓል። እንደዚሁም ማንኛውም ኢትዮጵያዊ የሆነ ወይም የሆነች አርሶ አደር የመሬት ባለይዘታ የመሆንና በመሬት የመጠቀም መብት ያለው መሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀፅ 40 ንዑስ አንቀፅ 4 ተደንግጓል። ተጠሪ የካባ ድንጋይ ያለበት መሬት ህጋዊ ባለይዘታ መሆኑና በይዘታው የመጠቀም መብት ያለው መሆኑ የሚያከራክር አይደለም። አከራካሪው ነጥብ ተጠሪ በህጋዊ የእርሻ መሬቱ ላይ ያለውን የካባ ድንጋይ የመጠቀም መብት ድንጋዩን እያወጣ ሌላ ሰው እንዲጠቀምበት በውል እስከመሸጥ የሚደርስ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነው። የተጠሪና የአመልካች ውል መሠረታዊ ጉዳይ የሆነው ለግንባታ ስራ የሚያገለግል የካባ ድንጋይ ነው። አመልካችና ተጠሪ ውል የተዋዋሉበት ድንጋይ "የኮንስትራክሽን ማዕድን" እንደሆነ የኮንስትራክሽን ማዕድን ማለት፣ እብነበረድ ግራናይት፣ ባህልት፣ አሸዋ፣ ጠጠር፣ ድንጋይ፣ የሽክላ አፈር የመሳሰሉትና ሌሎች ሚኒስትሩ በመመሪያ የኮንስትራክሽን ማዕድናት ብሎ የሚሰይማቸው ብረት ነክ ያልሆኑ መዕድናትን የሚያጠቃልል ነው በማለት በአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀፅ 2 ንዑስ አንቀፅ 3 ከተሰጠው ትርጓሜ ለመገንዘብ ይቻላል። ተጠሪ በህጋዊ የይዘታ መሬቱ ላይ ያለውን የኮንስትራክሽን ማዕድን በማምረትና ከሌላው ዋጋ እየተቀበለ ለመሸጥ በአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀጽ 4 ንዑስ አንቀፅ 1 በሚደነግገው መሠረት ከክልሉ ማዕድንና ኢነርጂ ቢሮ ወይም ከቢሮው ቅርንጫፍ ጽ/ቤት የፀና ፈቃድ ሊኖረው ይገባል።

ተጠሪ በህጋዊ መንገድ በያዘው መሬት ላይ የሚገኘውን ለግንባታ ሥራ የሚያገለግል ድንጋይ የመጠቀም መብት ድንጋዩን ለሌላ ሰው በውል ገንዘብ ተቀብሎ ለመሸጥ የሚያስችለው አይደለም። ምክንያቱም ተጠሪ በህጋዊ ይዘታው ላይ የሚገኘውን የኮንስትራክሽን ማዕድን የሆነውን ድንጋይ የመጠቀም መብት በህግ ዕውቅና እና ጥበቃ የተሰጠው እስከምን ድረስ እንደሆነ በአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀፅ 21 ንዑስ አንቀፅ 1 "ሕጋዊ የመሬት ባለይዘታ የሆነ ሰው ሥፍራው በዚህ አዋጅ አንቀፅ 6 መሠረት የተያዘ ወይም የተከለከለ ካልሆነ በስተቀር የኮንስትራክሽን ማዕድናት በይዘታው ሥር ከሚገኝ ሥፍራ ያለ ክፍያና ፈቃድ ሳይሰፈልገው ለንግድ ላልሆነ ዓላማ አምርቶ ለመጠቀም ይችላል። ሆኖም የአዋሳኝ ባለይዘታዎች መሬት ወይም ንብረት አጠቃቀም ማወክ ወይም በእነዚህ ላይ ጉዳት ማድረስ የለበትም" በማለት በግልፅ ደንግጎታል። ከዚህ ድንጋይ የምንረዳው ተጠሪ በይዘታው የሚገኘውን ድንጋይ ቤት ለመሥራት፣ አጥር ለመገንባትና ለሌሎች ግላዊ ለሆኑ አገልግሎቶች ያለማንኛውም አካል ፈቃድ አምርቶ ለመጠቀም የሚችል መሆኑን ነው። ከዚህም ተጠሪ ከሚመለከተው አካል ሳይፈቀድለት በይዘታው ሥር ያለውን የግንባታ ድንጋይ በውል ሌላ ሰው አውጥቶ እንዲጠቀምበት አሳልፎ መስጠትና የመሸጥ መብት የሌለው መሆኑን የአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀፅ 2 ንዑስ አንቀፅ 3፣ አንቀፅ 4 ንዑስ አንቀፅ 1 እና አንቀፅ 21 ንዑስ አንቀፅ 1 ድንጋይዎች ይዘትና ዓላማ ለመገንዘብ ይቻላል። ተጠሪ የፌዴራል መንግስት ባወጣውና የክልል ምክር ቤት ባወጣው አዋጅ መሠረት በይዘታው ሥር ያለውን የግንባታ ድንጋይ የማምረትና የመሸጥ ፈቃድ የተሰጠው ስለመሆኑ በሥር ፍርድ ቤትም ሆነ በሰበር ያቀረበው ክርክር የለም። ተጠሪ ቀሪውን ብር 40,000(አርባ ሺህ ብር) አመልካች የከፈለኝ በመሆኑ እኔና አመልካች ድንጋዩን በተመለከተ ያደረግነው ውል በሰበር የቀረበው ክርክር አካል አይደለም በማለት ህምሌ 5 ቀን 2003 ዓ.ም ፅፎ

ባቀረበው መልስ ሰጥቷል። ተጠሪ አዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀጽ 4 ንዑስ አንቀጽ 1 እና አግባብነት ባለው የክልሉ የህግ መዕቀፍ መሠረት ሥልጣን ካለው አካል በይዘታ መራቱ ላይ ያለውን ድንጋጅ ለንግድ ተግባር ለማዋል የተፈቀደለት መሆኑን በመግለፅ ያልተከራከረ በመሆኑ የፀና ፈቃድ ሳይኖረው በይዘታ መራቱ ላይ ይገኝ የነበረውን ድንጋጅ አመልካች እያወጣ እንዲጠቀም በውል የሸጠ መሆኑን እንዳመነ የሚያስቆጥረው እንደሆነ ከፍተኛ ስሜት ሥነ/ሥርአት ሕግ ቁጥር 235 ንዑስ አንቀጽ 2 ድንጋጌ ለመገንዘብ ይቻላል።

በመሆኑም ተጠሪ የፀና ፈቃድ ሳይኖረው በአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀጽ 4 ንዑስ አንቀጽ 1 ድንጋጌና የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 182/1986 አንቀጽ 36 ንዑስ አንቀጽ 1(ሀ) በመተላለፍ በይዘታው ሥር የነበረውን የኮንስትራክሽን መዕድን አመልካች ለአንድ አመት እያወጣ እንዲጠቀምበት የሸጠ መሆኑንና አመልካችም የፀና ፈቃድ ከሌለው ከተጠሪ ጋር የኮንስትራክሽን ማዕድንን እያወጣ ለመጠቀም ውል በመዋዋል ድንጋጅን በመውሰድ የተጠቀመ መሆኑን ተገንዝበናል። ተጠሪና አመልካች የውሉ መሰረታዊ ነገር በማድረግ የተዋዋሉበት የግንባታ ማዕድን የፀና ፈቃድ ሳይኖር የመሸጥና የመግዛት ውለታ በአዋጅ ቁጥር 52/1985 አንቀጽ 53 ንዑስ አንቀጽ 5፣ በደንብ ቁጥር 182/1986 አንቀጽ 39 እና በወንጀል ህግ አንቀጽ 353(1)(ለ) በወንጀልነት የሚያስጠይቅ ህገወጥ ተግባር እንደሆነ የድንጋጌዎቹን ይዘት በማገናዘብ ለመለየት ይቻላል። የአንዲት አገር ህግ ህገወጥ ተግባር በተለይም ወንጀል መሆኑን በግልፅ በመደንገግ ማንኛውም ሰው ድርጊቱን እንዳይፈፅም የከለከለውን ተግባር ለመፈፀም ውል የተዋዋሉ የተስማሙ ሰዎች ውሉ በመሰረታዊ ባህሪውና ሞራላዊ ይዘቱ ህገወጥ የሆነውን ውሳኔውን በፍርድ ቤት ውሳኔ በማስገደድ ለማስፈፀም አይችሉም። ዳኞችም በመሰረታዊ ይዘቱ ሞራላዊ ባህሪው ህገወጥ የሆነ ውል እንዲያስፈፅሙ ያቀረበላቸውን ጥያቄ አንቀበልም ማለት እንደሚችሉ ከፍተኛ ስሜት ሕግ ቁጥር 1718 ንዑስ አንቀጽ 1 በግልፅ ተደንግጓል። ከዚህ አንጻር ስንመለከተው ተጠሪ በህገወጥ መንገድ በይዘታው ላይ ያለውን የኮንስትራክሽን ማዕድን ለመሸጥ ከአመልካች ጋር ያደረገው ውልና አመልካችም የፀና ፈቃድ ከሌለው ተጠሪ በመግዛት የኮንስትራክሽን ማዕድን ለመጠቀም የተዋዋለው ውል በመሰረታዊ ይዘቱ ሞራላዊ ባህሪው ህገወጥ ውል ነው። ይህም በመሆኑ ተጠሪ አመልካች በውሉ መሠረት ያልከፈለኝ ገንዘብ በማለት የሚያቀርበውን ጥያቄም ሆነ አመልካች ህገወጥ በሆነው ውል መሠረት ክፍያ ፈፅሜ ተጠሪ የውል ግዴታውን አልፈፀመም በሚል ወይም በሌላ ምክንያት በፍርድ ቤት ውሳኔ መሰረት በህገወጥ ውል የከፈልኩት ክፍያ ይመለስልኝ በማለት የሚያቀርበውን ጥያቄ ፍ/ቤቶች በመቀበል የሚመለከቱበትና ውሳኔ ሊሰጡ የሚችሉበት የህግ መሠረት የሌለ መሆኑን ከፍተኛ/ሕ/ቁ/1716 እና የፍተኛ/ሕ/ቁ/1718 ድንጋጌዎች ለመገንዘብ ይቻላል።

ስለሆነም የፀና ፈቃድ ሳይኖረው የኮንስትራክሽን ማዕድን ለአመልካች ለመሸጥ ተጠሪ ከአመልካች ጋር ያደረገውን ህገወጥ ውል በህግ ፊት ምንም አይነት ውጤትና ተፈጻሚነት የሌለው ሆኖ እያለ እንደ ህጋዊ ውል በመቁጠር አመልካች ለተጠሪ ቀሪውን የማዕድን ዋጋ ብር 40,000(አርባ ሺህ ብር) ከነወለዱ ለተጠሪ እንዲከፍል ውሳኔ መስጠቱና ውሳኔውንም አመልካችን በማስገደድ ማስፈፀሙ ከላይ በዘርዘር የገለፀናቸውን የህግ ድንጋጌዎች የሚጥስና መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ነው። የሀዋሳ ክፍተኛ ፍ/ቤት ተጠሪ ከአመልካች ጋር ያደረገው ህገወጥ ውል እንዲፈፀምለት ያቀረበውን ጥያቄ በማስተናገድና በዳኝነት በማየት የሰጠውን ውሳኔ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ማረምና ማስተካከል ሲገባው የሥር ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ ማፅናቱ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ወስኗል።

2. ሁለተኛው ጭብጥ በተመለከተ አመልካች የኮንስትራክሽን ማዕድን በሚያወጣበት ጊዜ የተጠሪ የእርሻ መሬት ላይ በነበሩ ንብረቶች ማለትም የሙዝ ተክል፣ የእንሰትና የቡና ተክልና ዋንዛ

ዛፍ፣ የበቆሎ ሰብል ላይ ጉዳት ያደረሰ መሆኑን ፍሬ ጉዳይ የማጣራትና ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን ባለው የሥር ፍርድ ቤት ተረጋግጧል። አመልካች በእርሻ መሬቱ ላይ ባሉ ዛፎችና ተክሎች ላይ ብቻ ሳይሆን የእርሻ መሬቱ ላይ ለእርሻ ሥራ አገልግሎት ለመስጠት በማይችል ሁኔታ ጉዳት ያደረሰ መሆኑ ተረጋግጧል። አመልካች ጥፋት በሆነ አድራጎት በተጠሪ የእርሻ መሬት ላይ ጉዳት በማድረስ በተጠሪ ላይ ላደረሰው ኪሣራ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት አለበት። ከዚህ አንጻር ስንመለከተው አመልካች በተጠሪ የእርሻ መሬት ላይ ጉዳት አላደረሰኩም በማለት ያቀረበው ክርክር የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍ/ቤት መደበኛ ጉዳይ ችሎት በህግ በተሠጠው ሥልጣንና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 272 መሠረት ከቦታው ድረስ በመሄድ ያረጋገጠውን ፍሬ ጉዳይ ሰበር ችሎቱ እንዲለውጥ የቀረበና የሰበር ችሎት የህገመንግስቱን አንቀፅ 80 ንዑስ አንቀፅ 3(ሀ) እና የአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 10ን ያላገናዘበና የህግ መሠረት የሌለው በመሆኑ አልተቀበልነውም።

የካሳውን መጠን በተመለከተ አመልካች በተጠሪ ላይ የደረሰው ጉዳት ብር 62,000 (ስድሳ ሁለት ሺህ ብር) ሆኖ እያለ ከደረሰበት ጉዳት በላይ ካሳ እንድከፍል ተወስኖብኛል በማለት ያቀረበውን ክርክር አግባብነት ካለው የህግ ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ መርምረናል። በመርህ ደረጃ ለተጎጂው የሚከፈለው የካሳ መጠን ከደረሰበት ኪሳራ ጋር የተመጣጠነ መሆን እንዳለበት ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2091 እና ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2992 ድንጋጌዎች ለመገንዘብ ይችላል። አመልካች በፈፀመው ጥፋት የሆነ ድርጊት ተጠሪ ላይ ያደረሰበት የጉዳት መጠን ምን ያህል ነው? የሚለውን ነጥብ ስንመለከተው የግብርና ባለሙያ ተጠሪ በእርሻ መሬቱ ላይ የተከሳቸው የሙዝ፣ የቡና፣ የእንሰትና የዋንዛ ዘፍ እንደዚሁም የበቆሎ ሰብል በአመልካች አድራጎት የወደሙ መሆኑን ግምታቸውም ብር 62,000 (ስድሳ ሁለት ሺህ ብር) እንደሆነ በማረጋገጥ እንዳቀረበ የሥር ፍርድ ቤት በውሳኔው ገልጾታል።

ሆኖም አመልካች በተጠሪ ላይ ያደረሰው ጉዳት በመሬቱ ላይ የነበረውን ሀብት ግምት ብቻ አይደለም። የተጠሪ መሬት የእርሻ ተግባር ለመቀጠል በማያስችል ሁኔታ ጉዳት የደረሰበት መሆኑ ተረጋግጧል። አንድ አርሶ አደር ለጊዜው ወይም ለዘላቂታው የእርሻ ሥራውን በይዘታው ላይ ለመሥራት በማይችልበት ሁኔታ በመሬቱ ላይ ባለው የንብረቱ ግምት ብቻ ሳይሆን የመፈናቀያ ካሳ ሊከፈለው የሚገባ መሆኑን አዋጅ ቁጥር 455/97 አንቀፅ 8 እና አንቀፅ 9 ድንጋጌዎች በማመሳሰል ትርጉም በመስጠት ለማገንዘብ ይቻላል። ከዚህ አንጻር ስናየው አመልካች ተጠሪ በመሬቱ ላይ የነበረውን አትክልትና ሰብል ግምት ብቻ ሊከፈለው ይገባል በማለት ያቀረበው ክርክር የሕግ ድጋፍ ያለው ሆኖ አላገኘነውም። ከዚህ በተጨማሪ አመልካች በተጠሪ መሬት፣ ሰብልና አትክልት ላይ ላደረሰው ጉዳት ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ካሳ ለመክፈል ከተጠሪ ጋር የግልግል ውል የተዋዋለ መሆኑን ውሉን የሚያረጋግጥ የጽሁፍና የሰው ማስረጃ እንደቀረበ የሥር ፍርድ ቤት በውሳኔው በግልፅ አስፍሮታል። በፍሬ ጉዳይ ረገድ የሥር ፍርድቤት ያረጋገጠውን ይህንን ፍሬ ጉዳይ በመያዝ አግባብነት ካለው የህግ ድንጋጌ ጋር ስናገናዘበው አመልካች ከተጠሪ ጋር ባደረገው የግልግል ውል መሠረት ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) እንዲከፍል የበታች ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 3312 መሠረት ያደረገና የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት በመሆኑ አመልካች ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) እንዲከፍል መወሰኑ ስህተት አለበት በማለት ያቀረበውን አቤቱታ አልተቀበልነውም።

ስለሆነም የበታች ፍርድ ቤቶች አመልካች ለተጠሪ ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) የጉዳት ካሳ እንዲከፍል የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የሌለበት ነው በማለት ወስነናል።

በአጠቃላይ አመልካች በተጠሪ መሬት ላይ ለደረሰው ጉዳት ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ካሳ ይክፈል በማለት የሰጡትን የቅጣት ውሳኔ አፅንተናል። በሌላ በኩል በተጠሪና በአመልካች መካከል የተደረገውን ህገወጥ ውል ምክንያት በማድረግ ተጠሪ አመልካች ብር 40,000(አርባ ሺህ ብር) እንዲከፍለው ያቀረበውን ክስ ተቀብለው ማየታቸውና መወሰናቸው መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ነው በማለት የበታች ፍ/ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሠረት አሻሽለን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍ/ቤት የደ/ብ/ብ/ሕዝቦች ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጡት ውሳኔ ተሻሽሏል።
2. ተጠሪና አመልካች የኮንስትራክሽን ማዕድን ለመሸጥና ለመግዛት ፈቃድ ሳይኖራቸው ያደረጉት ውል ህገወጥ ውል ነው በማለት ወስነናል።
3. በተጠሪና በአመልካች መካከል የተደረገው ውል ህገወጥ ውል በመሆኑ ተጠሪም ሆነ አመልካች የውሉን አፈፃፀም ሆነ ከውሉ ጋር ተያያዥነት ያለው ጉዳይ በፍ/ቤት ታይቶ ውሳኔ እንዲሰጥላቸው የሚያቀርቡት ጥያቄ ተቀባይነት የሌለው ነው በማለት ወስነናል።
4. የበታች ፍ/ቤቶች ተጠሪ ህገወጥ ውል ይፈፀምልኝ በማለት ያቀረበውን ክስ ተቀብለው አመልካች ለተጠሪ ብር 40,000(አርባ ሺህ ብር) እንዲከፍል የሰጡት የውሳኔ ክፍል ተሻሽሏል።
5. የበታች ፍ/ቤቶች አመልካች በተጠሪ የእርሻ መሬት ላይ የነበረውን ንብረትና በእርሻ መሬቱ ላይ ላደረሰው ጉዳት ብር 120,000(አንድ መቶ ሃያ ሺህ ብር) ካሳ እንዲከፍል የሰጡት የውሳኔ ክፍል ፀንቷል።
6. በዚህ ፍ/ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራቶች ለየራሳቸው ይቻሉ።
 መዝገቡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ት.ዘ